

Upptäckten av det bibliska Nineve

Bibeln är pålitligare än de gamla grekerna vad gäller fornhistorien. Per-Olof Bolander anmäler en dansk studie över 1800-talsarkeologi.

För någon tid sedan kunde man på TV se en förnumstig amerikansk dokumentär om den tekniskt avancerade forskningen kring egyptiska fornlämningar, i synnerhet mumier. Den omsorgsfulla moderna analysen av dessa relikter kontrasterades mot 1800-talets amatörarkeologer som med dynamit sprängde sig in i gravarna på jakt efter konstskatter.

Arkeologi

Mogens Trolle Larsen
Sjunkna palats - Historien om upptäckten av Orienten
Öv: Lars Eberhard Nyman
Symposium, 1997

Budskapet var att moderna arkeologer inte bara är metodologiskt utan även moraliskt överlägsna sina föregångare, eftersom de "erkänner" och "respekterar" de gamla kulturer de gräver fram. Som om det spelat de gamla egyptierna någon roll om man plundrar deras gravar med dynamit eller pincett! Ur vetenskaplig synvinkel är naturligtvis det moderna förfarandet att föredra men den eventuella moral det handlar om är vår moral, inte egyptiernas. Vi kan kalla det respekt, de hade likväl kallat det helgerån.

Det spektakulära lockade

Inom de arkeologiska och antik-historiska professionerna är inställningen till de grävande pionjärerna mer nyanserad och uppskattande. Man beklagar förstas att de inriktade sig på de spektakulära fynden och struntade i annat. Mycken kunskap gick oåterkalleligt förlorad när vardagslivets lämningar skyflades åt sidan som qintessant bråte. Men pionjärerna accepteras ändå som just pionjärer, ofta väl bevandrade i den klassiska litteraturen, ener-

giska och påhittiga i det praktiska grävningsarbetet och drivna av genuin kunskapsörst, även om de var mest intresserade av gudar, kungar och krig.

Den danske assyriologen Mogens Trolle Larsen berättar i *Sjunkna palats* om en grupp sådana pionjärer som vid 1800-talets mitt gjorde fynd som alltsedan dess ligger till grund för hans eget ämne. Boken har även översatts till engelska och hyllats i Times Literary Supplement. Och det med rätta. Larsen berättar medryckande och bjuder på både intellektuell dramatik och äventyrsrafel.

Huvudperson är engelsmannen Austen Henry Layard, en rastlös fritänkare som 22 år gammal lämnade morbroderns advokatfirma och begav sig till Orienten, under förevändning att söka tjänst på Ceylon. Till Ceylon kom han aldrig. Istället hittade han det gamla Assyrien.

Kungar, krig och Gud

Det assyriska riket var starkt förknippat med just kungar och krig – och Gamla testamentets Gud. I Första mosebok berättas om Nimrod, "en väldig jägare inför herren" och "den förste, som upprättade ett rike på jorden". I Assyrien grundar Nimrod staden Nineve, för profeterna sinnebild för det världsliga, hedniska hotet mot israeliterna, ett Herrens verktyg för att straffa sitt folk när det avfaller, men som när den rollen fullbordats självt blir utplånad. I Nahums bok skildras i förtäta poetiska bilder Nineves fall – "palatset försmälter av ångest" – och profeten avslutar jublande: "Det finns ingen bot för din skada, olägligt är ditt sår. Alla som hörä, vad som hänt dig, klappa i händerna över dig. Ty över vem gick ej din ondska beständigt?"

Assyrien återupptäcktes inte av arkeologer, ty sådana fanns inte på 1840-talet. Den brokiga skara som då påbörjade grävningsarbeten vid ett antal ruinkullar kring staden Mosul vid Tigris i nuvarande norra Irak utgjordes av engelsmän och fransmän med diplomatiska eller militära befattningar. Deras drivkraft var ett personligt intresse för

Nimrods huvud. Layards vän shejk Abd-ur-rahman – "en av de vackraste araber jag någonsin sett" – upptäcker assyriska lämningar.

antik historia, i Layards fall kombinerat med en stor dos äventyrs-lust. Arbetet kunde nämligen bli mycket äventyrligt. Läget var ofta spånt i denna del av det osmanska riket, med konflikter mellan centralmakten, den lokala paschan, beuinstammar, kurder och kristna nestorianer. Här fanns även djävulsdyrkare, de uppenbarligen rätt beskedliga yazidierna.

Layards fördomsfrähet och mod gjorde honom till vän med stamhövdingarna. Ett av de få tillfällen när man vill protestera mot Larsen är när han liknar Layard vid Indiana Jones. Errol Flynn känns som ett bättre val. Layard hade den

klassiska äventyrshjälten rätt-rådiga patos, och åtminstone något av hans kinnotycke.

Layards utgrävningar finansierades till en början av ambassadören i Konstantinopel och delvis av Layard själv. Efter de första stora fynden kom snällt tilltagen uppbackning från British Museum. För brittiska staten var fynden värdefulla främst som bidrag till den nationella äran.

Efterhand blev grävningarna en arkeologisk kapplöpning mellan Storbritannien och Frankrike. Layard själv hade emellertid ett mycket gott förhållande till den fransman som var allra först med att

lägga det gamla Assyrien i dagen. Paul Botta var i mycket Layards motsats, en religiöst grubblande melankoliker som sökte tröst i opium. Vad Layard och Botta hittade var ruiner av stora palatsområden med jättelika skulpturer av tjurar och lejon med skäggpyrda människohuvuden. Vid sidan av dessa kolosser var reliefer och inskriptioner mest eftertraktade. Relieferna berättade i kraftfulla bilder om kungen som präst, jägare och krigare.

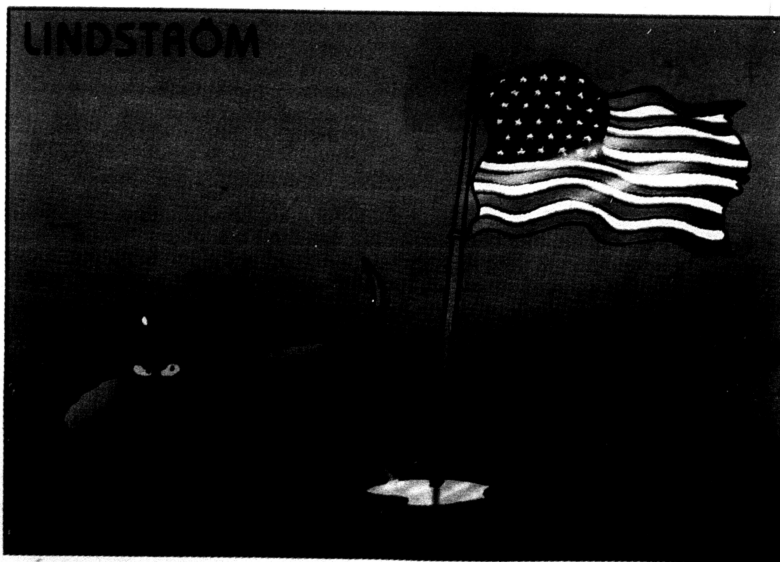
Som om det spelat de gamla egyptierna någon roll om man plundrar deras gravar med dynamit eller pincett!

Inskriptionerna sade ännu inget eftersom kilskriften inte kunde tydas. Parallellt med skildringen av Layards äventyr löper den lika spännande historien om hur kilskriften dechiffrerades med hjälp av inskriptionerna. Två amatörfilologer, den engelsk arméofficeren Rawlinson och den irländske byprästen Hincks svarade i hätsk konkurrens för de viktigaste framstegen.

Den bibliska kopplingen gjorde fynden sensationella men samtidigt känsliga. Rawlinson föredrog att koppla fynden till kungalängderna hos grekiska källor och inte blanda in de kungar som var kända från Bibeln. Det ledde honom fel, då Bibeln visade sig vara mer pålitlig än grekerna.

När kilskriftens gåta löstes stod det klart att Layard och Botta hade hittat städerna Nineve, Khorsabad och Nimrod, och att palatset byggts av de härskare som varit så fruktade och hatade av israeliterna. Nineves fall kunde dateras till 612 f Kr. Nu finns fynden att beskåda på British Museum och Louvren. Men samtidigt har ironiskt nog mycket av den kulturella och religiösa gemenskap som gjorde dessa fynd till sensationer blivit mussla.

PER-OLOF BOLANDER

Ett tips om Schubert

I år är det två sekel sedan tonsättaren Franz Schubert föddes. Vid tredften eftermiddagen den 19 november 1828 avled han, 31 år gammal. Dödsorsaken var sannolikt tyfus, men syfilis har inte helt kunnat uteslutas. Då hade han närmare 1 000 kompositioner bakom sig, och varken Haydn eller Beethoven hade vid den åldern skapat något av större betydelse.

Jubiléer

Schuberts sista levnadsår kom att fyllas av rastlöst komponerande och tilltagande sjukdom. Vemodet i de tre sista pianosonaternas och stråkkvintetten i C-dur förklaras med förningar om döden. De fullbordades dock i september, då han ännu inte insett hur allvarligt tillståndet var. Hans tankar upptogs snarare av den just avlidne Beethoven, från vilken han lånade idéer till pianosonaternas.

Först i oktober började Schubert måna om sin hälsa, han drack mindre, höll diet och promenerade. Han komponerade *Der Hirt auf dem Felsen* för sopran, klarinett och piano, förmodligen hans sista verk (ett tips: Arleen Auger, Graham Johnson/Hyperion) på. Sedan gav nerverna vika, han bröt ihop under framförandet av en av Beet-hovens stråkkvartetter.

Depressionen fördjupades och i början av november var han sängliggande hos brodern. Den 16 november ställde läkaren diagnosen *Typhus abdominalis*, förmodligen orsakad av förorenat vatten. Han arbetade vid den tiden med korrekturet till sångcykeln *Winterreise*. I febrerseln försökte han sjunga stycken ur den.

Schubert begravdes på den lilla byn Währings kyrkogård, enligt sin önskan blott några gravplatser från Beethoven.

GABRIEL STENBECK